

Verslag LOOWI-bijeenkomst 1 oktober 2004 Hogeschool INHOLLAND te Alkmaar

Virtueel discoursief kennisnetwerk (VDK), project van de Digitale Universiteit

Anneke Dirkx, INHOLLAND, Alkmaar (Carolien Timmers, Saxion Hogescholen is ook aanwezig)
Om de resultaten van dit project van de Digitale Universiteit te verspreiden is een website ingericht waar de achtergronden en de resultaten uitgebreid worden behandeld. (<http://www.du.nl/vdk>). Op de website is ook de powerpoint-presentatie van Anneke Dirkx te vinden (zie onder referenties/presentaties: LOOWI presentatie). In dit verslag verwijzen we regelmatig naar de website voor meer informatie.

De *Digitale Universiteit* is een samenwerkingsverband van tien hogescholen en universiteiten dat zich richt op onderwijsinnovatie met gebruikmaking van ICT in het hoger onderwijs. Deelnemers zijn: Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit, Universiteit Twente, Open Universiteit, Fontys Hogescholen, Saxion Hogescholen, Hogeschool INHOLLAND, Hogeschool Rotterdam, Hogeschool van Amsterdam en Hogeschool van Utrecht
De Digitale Universiteit wil vormgeven aan innovatie in het hoger onderwijs o.a. door het ontwikkelen van digitale leermaterialen, opbouwen van kennis en organiseren van technische service. Aan het project namen deel: voor Fontys: Sybilla Poortman; voor de Hogeschool Rotterdam: o.a. Marian Schneider; voor de Hogeschool van Amsterdam: o.a. Robin van Schijndel, John Min; voor INHOLLAND (penvoerder): Anneke Dirkx; voor Saxion: o.a. Caroline Timmers; voor de Universiteit van Amsterdam: Albert Boekhorst en voor de Universiteit Twente: Ben ten Tusscher.

Doelstelling VDK: Het ontwikkelen van een coursegerichte kennisomgeving waarin studenten competenties ontwikkelen als "kenniswerker": waarin ze kennis uitwisselen, kennis ontwikkelen en codificeren, informatie uit de digitale bibliotheek benutten, informatievaardigheden ontwikkelen en waarin de Aquabrowser als zoekmachine zou worden toegepast. Daarbij ging het om het ontwikkelen van het didactisch concept VDK, dit uit te proberen in drie pilots en dat alles met reeds bestaande ICT/software. Een van de problemen daarbij was dat de samenwerkende partners gebruik maakten van maar liefst vier verschillende elektronische leeromgevingen. Met name het verhelderen van het concept kostte veel tijd. Als producten moesten worden opgeleverd: een onderwijskundig scenario, drie geëvalueerde pilots, een advies over de ict-structuur en een website met de resultaten.

Wat is het Virtueel DISCURSIEF kennisnetwerk? Discursief staat voor "kennis delen op conceptueel niveau". Het idee is afkomstig uit de publicatie van Diana Laurillard: *Rethinking university teaching. 2002: "conversational framework"*. Uitgangspunt hierbij is dat het leren effectiever is als er sprake is van meerdere perspectieven bij de deelnemers. In de discussie die ontstaat zullen studenten het eigen standpunt – of het standpunt van de bronnen die ze hebben geraadpleegd – moeten verdedigen t.o.v. de inbreng van anderen. Dit leidt tot een diepere verwerking. Uiteraard speelt ook de docent hierin een belangrijke rol. Ook hij brengt wellicht standpunten en perspectieven in, maar zal ook van studenten vragen te proberen de meerdere perspectieven te verenigen in een generieker model.

Organisatie project. Het project kende de volgende deelprojecten: a) het onderwijskundig basisscenario, inclusief Informatievaardigheid; b) de informatievaardigheid (deelproject van Albert Boekhorst); c) benodigde ICT; d) de Aquabrowser; e) de drie pilots (met lokaal eigen coördinatoren); f) evaluaties.

Het onderwijskundig scenario: (Zie website <http://www.du.nl/vdk> onder onderwijskundig scenario). Daarbij waren als leerdoelen geformuleerd: inzicht in de eigen rol in de kennisproductie en in het proces van de kenniscyclus, het ontwikkelen van informatievaardigheden en het opzetten van een domeinspecifieke kennisbank die aan een onderwijsmodule of thema was gekoppeld. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een constructivistische benadering (werken in authentieke, betekenisvolle context), van werken in groepsverband en moet de benadering studentgecentreerd zijn. Dit alles speelt zich af in een virtuele omgeving. Tenslotte moest het leerproces worden getoetst.

Als model voor informatievaardigheid werd het model van het cyclische proces gehanteerd van het kunnen onderkennen van de informatiebehoefte, de informatievraag kunnen formuleren, die juiste informatiebron kunnen kiezen, de bronnen bij het zoeken en verzamelen van informatie op een juiste wijze kunnen hanteren (informatiehandeling), en de resultaten van het zoeken kunnen ordenen,

verwerken (informatieresultaat) en evalueren. Op basis van de evaluatie kunnen nieuwe informatiebehoeften ontstaan.

Uitkomsten van het deelproject informatievaardigheid waren een inventarisatie van accreditiekaders van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NAO), een vertaling van *ALA en ACRL standards for Information literacy*, een bewerking daarvan naar competenties per niveau (van beginner naar expert), een prototype "Diagnostische zelf-evaluatie" en tenslotte een literatuuronderzoek randvoorwaarden voor de integratie van informatievaardigheden om meer duidelijkheid te krijgen over de eisen aan de scholen die op dit terrein gesteld moeten worden. (voor accreditatie zie : <http://www.nvao.net/content.php?a=s&id=85>)

De drie pilots liepen van januari 2004 tot juli 2004 op de Hogeschool Rotterdam : HBO-V (verpleegkunde), de Fontys Hogescholen: Lerarenopleiding Sittard (belangrijk kenmerk was het multidisciplinaire karakter) en op de Saxion Hogescholen: Laboratoriumopleiding (met echte experts van een commercieel bedrijf). Er zijn uitgebreide teksten over de pilots beschikbaar op de website: <http://www.di.nl/vdk>.

Uitkomsten en evaluatie

Aan de pilots namen zo'n 130 studenten deel. Bij de evaluatie van de gevormde kennisnetwerken bleek dat deze wel binnen de eigen werkgroep ontstaan maar niet tussen de gehele groep deelnemers (docenten, experts, andere studenten). Daarbij werd niet zozeer gebruik gemaakt van de ICT-mogelijkheden, maar vooral van directe sociale contacten. De discussie vanuit verschillende gezichtspunten had een positief effect op de kennisverwerving. Er ontstond ook een duidelijk beeld van de eigen rol in de kenniscyclus. In de pilot in Rotterdam is ook een kennisbank ontstaan die bruikbaar is in volgende jaren om mee verder te gaan.

Bij de evaluatie van de samenwerking moest op de eerste plaats geconstateerd worden dat de meeste groepen niet multidisciplinair van karakter waren (alleen in Sittard). Om de samenwerking goed te laten verlopen is de maximale groepsgrootte 4 personen. Er was binnen de groepen wel sprake van het verdelen van taken, maar ieder lid van de groep was in staat het eindproduct te verdedigen. Bij de samenwerking werd ook weer vooral gebruik gemaakt van directe sociale contacten en weinig van de ICT-mogelijkheden.

Uit de evaluatie van de beschikbare ICT-infrastructuur kwam naar voren dat in de ELO's de mogelijkheden voor documentmanagement (met uitzondering van Lotus Space), goede zoekmogelijkheden en de mogelijkheden tot attendering ontbraken.

De studenten gebruiken voornamelijk hun eigen digitale communicatiemiddelen zoals: SMS, MSN, Hotmail. Als gevolg daarvan is deze communicatie niet in de elektronische leeromgevingen terug te vinden. Een probleem was ook dat de docenten blijken weinig of niet ICT-vaardig te zijn. Het bleek erg ingewikkeld om de Aqua-browser te implementeren: zo was het niet mogelijk om allerlei externe bronnen te laten indexeren. Daarom had de Aqua-browser in het project geen toegevoegde waarde.

Uit de evaluatie van het onderdeel informatievaardigheid kwam naar voren dat de studenten gekenmerkt kunnen worden als "Onbewust onbekwaam": bij hen leeft het idee dat je met Google alles kunt vinden, dat is in hun ogen gemakkelijk, actueel en alles is fulltext. Ook docenten zijn onbewust onbekwaam: soms zien ze probleem studenten, maar weten niet hoe dat op te lossen. Maar ook de betrokken externe experts / professionals becommentarieerden de aanpak van de studenten en de zoekresultaten niet (ook onbekwaam? of onvoldoende betrokken?). Kijkend naar de eindproducten kan geconcludeerd worden dat hierin in vergelijking met andere opdrachten gevarieerdere bronnen gebruikt worden, maar dat er geen sprake was van een kritische verwerking van informatie.

Andere punten die uit de evaluatie van het aspect informatievaardigheid naar voren komen zijn: Er is bij de studenten wel degelijk sprake van het intuïtief formuleren van een/de zoekvraag en het intuïtief beoordelen van gevonden bronnen. Ze zijn ook in staat dat in een evaluatiegesprek te expliciteren. Binnen het HBO is er het probleem dat er weinig fulltext bestanden via bibliotheek beschikbaar zijn en dat zoeken via bibliografische informatie als te omslachtig wordt gezien.

De bestaande (bibliotheek)instructies sluiten niet aan bij studenten. Deze worden als te kinderachtig ervaren. Men moet meer uitgaan van het bestaande zoekgedrag (Google van nature) en vooral de nadruk leggen op beoordelen en selecteren van de gevonden informatie.

Stappen die genomen zouden kunnen worden ter verbetering van de informatievaardigheid:

- Competentieprofiel landelijk vaststellen: NAO/LOOWI
- Leerlijnen door gehele opleiding heen vaststellen
- Assessment ontwikkelen
- Docenten informatievaardig maken
- Eisen van de docenten aan verantwoording bij (tussen)producten: hoe gezocht, hoe geselecteerd.
- Intuïtieve werkwijze expliciteren: systematisch werken (Zie ook het project van de Digitale Universiteit: Leren informatieproblemen oplossen)
- Didactische onderbouwing informatievaardigheid
- Aansluiten bij virtuele wereld van studenten

Conclusies in statements:

- Ja: er is inzicht gekomen in de kenniscyclus
- Ja: samenwerken aan onderwerp is leerzaam
- Ja, maar discursief niet digitaal maar sociaal
- Ja, de rol van de experts is inspirerend
- Nee, de experts hebben niet deelgenomen aan discursieve activiteiten
- Tja, de studenten zijn een beetje informatievaardiger
- Nee, maar nog steeds onbewust onbekwaam
- Nee, ook docenten onbewust onbekwaam
- Ja, maar ELO's moeten aangepast worden of andere applicaties eraan toevoegen
- Nee, Aqua-browser was geen succes
- Ja, als verbeteringen doorgevoerd worden kan VDK een succes worden

Er is een aanvraag voor een vervolgproject dat zich richt op een verdieping van het VDK-concept. Daarbij wil men zich met name richten op:

- Uitwerken functionaliteit en beheer/organisatie kennisbank
- Uitwerken assessment informatievaardigheid
- Ontwikkelen workshops informatievaardigheid docenten
- Advisering inrichting ELO's t.b.v. VDK

Webcursus informatievaardigheden , UBVU

Wilma van den Brink, Vrije Universiteit Amsterdam

Het project voor de webcursussen is gestart in 2002. Het project is een samenwerkingsverband tussen het Onderwijscentrum van de VU en de UBVU. Deze samenwerking liep tot en met september 2004. Het Content Management Systeem werd geleverd door Intralect

Er werd gekozen voor webcursussen omdat het aantal studenten verder toenam en de efficiency verbeterd kan worden door een dergelijke cursus. Ook de didactische kwaliteit kan vergroot worden door bijv. meer oefeningen in het programma op te nemen waardoor studenten actiever betrokken en meer gemotiveerd worden. Het grote voordeel is ook dat de studenten de cursus kunnen doen op het moment dat ze deze vaardigheden nodig hebben. Een belangrijk argument was ook het aantal vragen en daarmee ook de werkdruk aan de balies verminderen.

Er werden verschillende uitgangspunten voor de cursus geformuleerd. De cursus is niet vakspecifiek en de informatie wordt gestructureerd rondom vragen van studenten. In de cursus moeten studenten informatie kunnen vinden, beoordelen en verwerken. De student moet individueel de cursus op meerdere niveaus kunnen doorlopen en voor de verschillende vakgebieden moeten aangepaste versies beschikbaar zijn. Het streven is inhoudelijke integratie van het onderwijs vanuit de UBVU met de facultaire curricula.

In eerste opzet bestaat de webcursus uit 3 niveaus: A: beginnend student, B: studenten die een essay schrijven en C: scriptiestudenten.

Om een en ander te realiseren werden gesprekken gevoerd met de faculteiten door hoofden van afdelingen van de UBVU en de betrokken informatiespecialist(en) om te achterhalen wat deze vinden van de 3 niveaus en om te achterhalen wat hun behoeften en wensen zijn. Daarnaast wilde men afspraken maken over de taakverdeling en de plaats van de cursus in het curriculum.

Voor iedere cursus werd een kerngroep geformeerd door de informatiespecialisten die de cursus schrijven. Daarnaast werd een klankbordgroep gevormd van informatiespecialisten die het werk van de kerngroep moesten beoordelen en het geheel werd aangestuurd door een begeleidingscommisie bestaande uit de bibliothecaris en leden van enkele faculteiten.

Uit de gesprekken over de taakverdeling tussen de faculteiten en de UBvU kwamen de volgende punten naar voren: de opdrachten binnen de cursussen worden door de faculteit en UBvU gezamenlijk geformuleerd; het begeleiden van studenten, indien nodig, is de taak van de bibliotheek; het beoordelen van werkstukken is de taak van de faculteit en tenslotte zal de cursus gezamenlijk geëvalueerd worden.

Vragen van de studenten die uitgangspunt vormen bij het zoeken naar informatie of literatuur zijn bijvoorbeeld in de Niveau A cursus: Hoe beoordeel ik de kwaliteit van informatie op websites?, Wat is wetenschappelijke informatie?, Hoe combineer ik zoektermen?, Hoe ontcijfer ik een referentie?, Hoe vind ik een boek?, Hoe vind ik een wetenschappelijk artikel? Hoe vind ik de catalogi, e-journals en bestanden?.

Bij de in de cursussen gegeven informatie worden hulpmiddelen aangereikt zoals praktische tips en een verklarende begrippenlijst. Er wordt veel gebruik gemaakt van visualisaties van interfaces. In de cursussen zijn geen oefeningen of trainingen in 'live'-bestanden opgenomen.

Om de student te activeren wordt o.a. gebruik gemaakt van het toetsen van voorkennis en aan het slot "check jezelf"-toetsen. Daarnaast zijn er eindtoetsen. Deze bestaan uit zo'n 20 à 30 vragen. De vragen zijn gemaakt in overleg met de docenten. Als softwarepakket is gebruik gemaakt van Question Mark Perception. Er zijn in Blackboard en BSCW (Basic Support for Cooperative Work) links gemaakt naar de webcursussen en de eindtoetsen.

De cursussen zijn voor iedereen toegankelijk via internet via de website van de UBvU: www.ubvu.vu.nl > Bibliotheekinstructies, webcursussen en handleidingen > Webcursus Informatievaardigheden A of B.

Voor de naaste toekomst (najaar 2004) is gepland om de toetsvragen voor niveau A en niveau B te maken. In 2005 moet de cursus op Niveau C gereed zijn. Er zijn ook plannen om de cursus in het Engels te gaan aanbieden.

Applicatie webcursussen Informatievaardigheden (AWI)

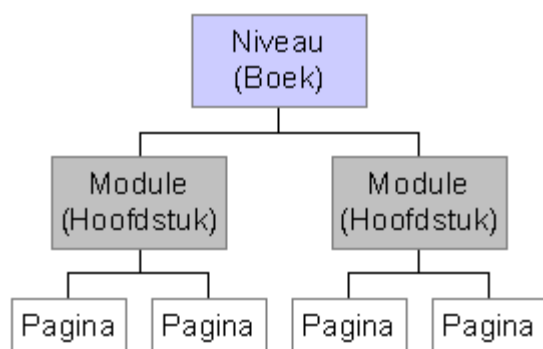
Freek Stegeman, Intralect.

Voor de cursussen informatievaardigheden van de VU is een speciale web-based leeromgeving ontwikkeld door Intralect.

Kenmerken van het dynamische content management systeem zijn o.a. dat de informatiespecialisten zonder uitgebreide training aan de slag kunnen. Er is een gemeenschappelijk database van illustraties e.d. beschikbaar. Er kunnen kladversies gemaakt worden van pagina's. De eindredactie wordt centraal geregeld. De algemene cursussen worden door een eindredacteur beheerd. Voor pagina's die in verschillende cursussen voorkomen maar die centraal worden beheerd kunnen wijzigingen automatisch worden doorgevoerd door de eindredacteur. De eindredacteur beheert ook bijv. de centraal onderhouden begrippenlijst.

Er kunnen, gebruik makende van de bestaande pagina's uit de algemene cursussen, ook vakspecifieke cursussen worden gemaakt (gekloond worden). De vakspecifieke pagina's moeten lokaal door de maker zelf worden onderhouden.

De structuur van de cursussen in het systeem is te vergelijken met de opbouw van een boek.

De cursus als geheel is het boek, daarin zijn de hoofdstukken de modules en bestaat iedere module weer uit een aantal "pagina's". De "pagina's" kunnen weer opgedeeld zijn in een aantal schermen. Het systeem genereert daarbij zelf de navigatie. [zie verder <http://www.intralect.nl/pag4.htm>].

Een dergelijk content management systeem zou op een 'landelijke' server kunnen draaien, waarbij de afzonderlijke instellingen gebruik zouden kunnen maken van centraal ontwikkelde cursussen of modules, begrippenlijst, vragen met feedback en

gekoppelde bibliotheken. Intralect is op zoek naar een organisatie die zo'n landelijke server zou kunnen hosten.

Huishoudelijke vergadering

Nieuwe leden

Marjan Wink (Wageningen Universiteit), Anja Bastenhof (Universiteit Utrecht, Letterenfaculteit), Annette Theuns (Hogeschool INHOLLAND Diemen), Geertje Zwarts (Bibliotheek Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen)

Opzegging lidmaatschap

Hans Fransen (Wageningen Universiteit), Bertine Bouman (Universiteit Utrecht, Letterenfaculteit), Erwin Joosten (Hogeschool van Amsterdam)

Bericht van verhindering

Ineke Bosman, Diewke Brand-de Heer, Noor Breuning, Jules Coenegracht, Dorien Haarman, Peter Hermans, Erwin Joosten, Harry Oude Lenferink, Chris Peeters, Ine Peters, Rosemarie Pomp-Blangé, Josee Roek, Joan de Roos, Marij Tummers-Poels

Volgende bijeenkomst

Datum: 25 februari 2005

Plaats: Universiteitsbibliotheek Utrecht.

Onderwerpen: o.a. rondleiding nieuwbouw, verslag werkgroep *Normering informatievaardigheden*, gebruikersonderzoek Groningen (onderdeel informatievaardighedenonderwijs).

Onderlinge uitwisseling van informatie:

Door de duur van de drie inleidingen was er nauwelijks meer tijd voor onderlinge uitwisseling van informatie. Er was weinig ruimte tot uitloop omdat de werkgroep Normering informatievaardigheden na de deze bijeenkomst nog zou vergaderen.

Een enkele bijdrage van met name de nieuwe leden:

Annette Theuns (*mediathecaris Hogeschool INHOLLAND*): Er worden daar cursussen informatievaardigheden aangeboden. Zie o.a. ook de website

<http://www.inholland.nl/bibliotheek/nl/di/003/di003.htm>

Anja Bastenhof (*Letterenbibliotheek Universiteit Utrecht*): Er worden cursussen verzorgd op verschillende niveaus. De cursussen worden geheel vraaggericht opgezet. Er wordt ook instructie en ondersteuning gegeven voor Endnote.

Enkele wetenswaardigheden:

Katholieke Universiteit Nijmegen heet voortaan Radboud Universiteit (**Harrie Knippenberg**). Informatievaardigheden zijn bij de Universiteit van Humanistiek nu geheel verweven in de BaMa-structuur (**Betteke Tordoir**).

De universiteitsbibliotheek van Amsterdam is (ook) bezig met een herschikking van taken: o.a. meer backoffice, maar ook rondom informatievaardigheden (**Alice Doek**).

Website van de Technische Universiteit Eindhoven is vernieuwd. Pas uw links aan. Verzoek om ook docentkwalificaties op te nemen in nieuwe functiebeschrijving is niet gehonoreerd (**Leon Osinski**).

Nieuwe opleidingsmogelijkheden aan de Universiteit van Amsterdam (**Albert Boekhorst**) o.a.

Masters Documentaire informatiewetenschap (zie: <http://www.studeren.uva.nl/ma-docu/>). In december moet een test / assessment van informatievaardigheden gereed komen. Een probleem met de aangeboden mastercourse voor docenten en mediathecarissen in het voortgezet onderwijs is dat de docenten niet kunnen deelnemen.

Kees Hopstaken
2 november 2004